

R.W. Seton-Watson și revizionismul ungar în primii ani după primul război mondial (1920-1927)

Cuvinte cheie: diplomația britanică, revizionism maghiar, Transilvania, perioada interbelică
Key words: British diplomacy, Hungarian revisionism, Transylvania, interwar period

Abstract

In the first years after the war, remaining the same steadfast and valuable friend of the Romanians, the historian and publicist R. W. Seton-Watson (1879-1951) acted like a determined and diligent opponent of the revisionism promoted by Hungary, through a large palette of manifestations – scientific works, journalism, conferences, broadcast, reports addressed to the English political circles.

Acceptând clauzele Tratatelor de Pace postbelice ca fapt împlinit, inclusiv cel încheiat cu România la Trianon, în 4 iunie 1920, clasele dominante din Ungaria horthystă – aceleași din epoca dualismului – nu s-au gândit nici un moment să-și respecte angajamentele asumate. O campanie bruscă, de o vehemență și amploare fără precedent, a fost lansată de cercurile politice din Ungaria, cerându-se sprijinul opiniei publice internaționale și a guvernelor țărilor occidentale pentru revizuirea Tratatului de la Trianon, care a „mutilat” granițele statului ungar, urmărindu-se retrocedarea Transilvaniei și a altor teritorii, „smulse” pe nedrept din trupul Ungariei. Revizionismul a devenit ideologia dominantă a Ungariei, a animat politica externă a statului înainte și după ratificarea Tratatului de la Trianon, a privit țările din vecinătatea Ungariei ca inamici și a constituit cauza principală a intrării Ungariei în cel de-al doilea război mondial de partea Germaniei naziste. Politicienii ungari și-au dat seama de la bun început că pretențiile lor de revizuire a frontierelor pe seama statelor vecine nu puteau avea șanse de succes decât atunci când sistemul Tratatelor de Pace ar fi fost supus revizuirii în ansamblul său. Ungaria horthystă va fi, deci, în căutare permanentă de aliați în rândul statelor nemulțumite de clauzele teritoriale ale Tratatelor de Pace și care formulau, la rândul lor, revendicări la adresa unuia sau altuia dintre vecinii Ungariei¹.

O primă etapă a revizionismului ungar este cea cuprinsă între 1920 și 1927, când s-a urmărit reintegrarea Ungariei în vechile ei hotare, și a fost denumită chiar în interiorul Ungariei „epoca luptei de guerilă a iredentei”². Este perioada în care s-a elaborat proiectul

Confederației danubiene, când se declanșa procesul „optanților”, când fostul împărat Carol al IV-lea a făcut cele două încercări de restaurare a Habsburgilor pe tronul Ungariei (martie și octombrie 1921), când Ungaria a fost implicată în scandalul legat de emisia de bilete false de bancă franceze (1925) și, apoi, într-o afacere de contrabandă cu arme venite din Italia (afacerea de la Saint-Gothard), ce dezvăluia faptul că Ungaria se înarma clandestin (1927).

Primul stat occidental care a intrat în atenția acțiunilor revizionistilor de la Budapesta a fost Anglia. În contextul de după primul război mondial, când Germania învinsă ieșise din rândul marilor puteri, Italia se afla într-o perioadă de criză internă iar Franța era adepta respectării tratatelor de pace, singura țară în care se putea declanșa o campanie revizionistă era, în viziunea guvernanților de la Budapesta, Anglia, unde se prefigura victoria laburiștilor împotriva liberalilor și conservatorilor, ce conduseseră țara în timpul primului război mondial. Revizionistii unguri aveau speranța că, întrucât partidul laburist nu a participat direct la întocmirea tratatelor de pace, nu se va angaja în susținerea lor. În plus, puteau fi folosite legăturile de rudenie dintre aristocrația ungară și cea engleză și simpatiile bisericii anglicane.

În 1922, pentru a dirija acțiunea revizionistă în Anglia, se înființa la Universitatea din Oxford „Liga pentru dreptul la autodeterminare al ungarilor” și „Muzeul pedagogic unguresc”. În 1923, apărea revista în limba engleză „The Hungarian Nation”, condusă de profesorul universitar dr. Krisztics Sándor și V. Huszár, care a făcut o largă propagandă iredentistă. Tot în această perioadă, s-a orga-

nizat la Londra o expoziție etnografică ungară, pentru a face cunoscute în Anglia doleanțele poporului ungar și, tot în 1923, ungurii catolici din Ardeal adresau un memoriu episcopului englez Ramsay prin care afirmau existența unor pretinse nedreptăți de care ar suferi biserica romano-catolică din Ardeal din partea statului român. În anul 1924 (anul venirii partidului laburist la guvernare în Anglia), din inițiativa lordului Newton, se forma la Londra clubul „Friends of Hungary” („Prietenii Ungariei”). Dintre membri săi amintim pe deputatul conservator A. Bertlett, care, după o vizită la Budapesta, a scris o broșură despre „nedreptatea” făcută Ungariei prin tratatele de pace, căpitanul Elliot, fost secretar general al departamentului justiției în cabinetul Baldwin, colonelul Wedwood, deputat laburist, și alții; treptat, numărul lor a devenit tot mai mare. Toți erau politicieni englezi de frunte, adepți ai cauzei revizioniste ungare. Se adaugă publicarea unor lucrări în limba engleză, cu caracter revizionist, și vizita a o serie de politicieni englezi în Ungaria, ce erau convertiți pentru cauza revizionistă ungară și convingși să o susțină, la întoarcerea lor în Anglia³.

Împotriva ofensivei revizioniste ungare, organizate nu numai în Anglia, ci și în Italia, Franța, SUA, Polonia ș.a., reacția statelor succesoare amenințate cu revizuirea, pe aceleași căi propagandistice și de informare a opiniei publice mondiale, a fost neglijată, aceste state bazându-se pe legitimitatea drepturilor lor.

Totuși, în Marea Britanie, țară aflată pe lista de priorități a campaniei revizioniste ungare, eforturile românești de contracarare au fost mai vizibile. România, deși nu dispunea la Londra de un birou de presă și propagandă, așa cum aveau nu numai Ungaria, ci și Cehoslovacia și Iugoslavia, avea în Anglia prieteni dezinteresați, care au susținut încercările române de combatere a acțiunii revizioniste ungare: R.W. Seton-Watson, Wickham Steed, Allen Leeper, Moses Gaster și alții. De asemenea, și statul român a recurs la mijloacele utilizate de propaganda ungară, unele mai puțin ortodoxe, ca subvenționarea unor ziariști englezi și convingerea unor parlamentari britanici de a semna articole de presă redactate de diplomații români din capitala britanică⁴.

În perioada interbelică, rămânând același constant și valoros prieten al românilor, istoricul și publicistul britanic R.W. Seton-Watson s-a declarat un adversar hotărât și a

acționat cu vehemență împotriva revizionismului și revanșismului promovate de statele totalitare și fasciste.

Încă din timpul negocierii clauzelor Tratatului de pace cu Ungaria, cercurile guvernante ungare au căutat să micșoreze eficacitatea practică a acestora; în atare context, s-a născut planul unei Confederații Danubiene. Sub ipostaza unei organizări economice comune se ascundeau amenințatorii germani ai unei acțiuni ce putea submina suveranitatea națională a Iugoslaviei, României și Cehoslovaciei. Conform planului, definit la scurt timp după sosirea delegației ungare la Paris, în ianuarie 1920, Ungaria urma să dețină rolul principal în cadrul Confederației, în detrimentul celorlalte state dunărene: ea ar fi avut dreptul să exporte, fără a plăti taxe vamale, produsele ei pe teritoriul fostei monarhii dualiste, la un preț stabilit de o comisie mixtă cu sediul la Budapesta. În schimb, statele care urmau să facă parte din Confederație erau obligate să furnizeze toate materiile prime de care avea nevoie industria ungară. Prin diverse demersuri, în Franța și Anglia, ungurii au promis serioase avantaje economice cercurilor financiare din aceste țări⁵.

Acest plan a apărut seducător multor politicieni englezi, mai ales că Ungaria oferise capitalului englez atât participarea, cât și controlul industriilor și căilor ferate. Însa părerile unor cercuri politice și economice britanice au fost respinse de către Foreign Office, care, prin intermediul lui Eyre Crowe, a menționat că un asemenea aranjament nu era agreat de către Marea Britanie⁶.

La rândul său, guvernul francez încuraja aspirațiile economice ungare, din următoarele motive: un grup de industriași francezi, în frunte cu Societatea Schneider-Creuzot, primise de la Budapesta promisiunea că vor obține spre exploatare rețeaua căilor ferate, ca și reglementarea cursului Dunării și a canalului Dunăre-Tisa⁷. Se adăuga faptul că Franța, deși ostilă oricăror inițiative ce vizau modificarea sistemului stabilit la Versailles, era în principal preocupată de securitatea sa la granița de vest. De aici rezulta necesitatea de a împiedica Anschluss-ul și importanța pe care o acorda unui sistem de alianțe între statele, atât aliatare cât și foste inamice, situate la est de Germania și la vest de Rusia. Un asemenea sistem s-ar fi substituit alianței tradiționale cu Rusia și,

În același timp, ar fi constituit un fel de cordon sanitar împotriva Rusiei bolșevice ce devenise o sursă de neliniște pentru Occident⁸. Promotorul acestei poziții era Maurice Paléologue, fost ambasador francez la Sankt Petersburg și adversar înfocat al comunismului. Acesta a fost numit de Alexandre Millerand în calitatea de secretar general la Ministerul Afacerilor Străine al Franței, la mijlocul lunii martie, în locul lui Philippe Berthelot, fiind sprijinit de însuși Raymond Poincaré.

Seton va fi informat despre aceste noi acțiuni în Occident ale cercurilor revizioniste ungare de William F. A. Rattigan, însărcinatul cu afaceri al Marii Britanii la București, cu prilejul vizitei pe care istoricul englez a înfăptuit-o în România, în aceeași lună a semnării Tratatului de la Trianon – iunie 1920. Rattigan i-a declarat că în România se cunoșteau aceste tratative, ceea ce contribuise la orientarea acesteia spre Anglia în dauna Franței⁹.

Istoricul a discutat la București despre noua orientare profranceză a Budapestei și cu premierul Averescu și cu ministrul de externe Take Ionescu. Ultimul, așa cum menționa Seton în scrisoarea sa către A. Leeper, a manifestat același calm suprem față de posibilele activități revizioniste ungare din următorii zece ani, pe care i-l arătase lui Rattigan, când acesta îl chestionase despre eventualele efecte asupra României a unei ocupații ruse a Varșoviei¹⁰. Take Ionescu considera că soluția contra acestor intrigi ungare consta în prezentarea unui front solid cu cehii sau iugoslavii. De altfel, Take Ionescu i-a împărtășit lui Seton că urmărea încheierea unei alianțe defensive cu Belgradul și că dorea cuprinderea în această alianță atât a Cehoslovaciei cât și a Poloniei¹¹.

La Belgrad, unde a ajuns la 5 iulie, Seton-Watson a aflat câteva elemente în plus despre negocierile franco-ungare. Anume, că Maurice Paléologue ar fi acceptat ca Franța să susțină în fața Ligii Națiunilor o revizuire a Tratatului de la Trianon, revizuire ce urma să înapoieze Ungariei cea mai mare parte a Banatului și Bačska, o fâșie de teritoriu de-a lungul graniței cu România (ce ar fi inclus Timișoara, Arad și Oradea Mare), majoritatea districtelor germane cedate Austriei și cel puțin o treime din Slovacia (mai precis, Bratislava și sudul Slovaciei)¹². Consultat de Seton-Watson, A. Leeper de la Foreign Office, a răspuns evaziv la 22 iulie¹³.

Într-unul din ultimele numere ale revistei „The New Europe”¹⁴, în articolul intitulat *The Little Entente*, apărut la 14 octombrie, Seton-Watson a luat poziție hotărâtă împotriva acestor negocieri franco-ungare, calificându-le drept „nebie în toiul verii”¹⁵. Autorul arăta că acceptarea cererilor teritoriale ale Ungariei ar fi izolat Cehoslovacia de Rusia sau Ucraina, dar și de România, iar Ungaria ar fi căpătat frontieră comună cu Polonia. Ceea ce ar fi obținut Paléologue, era o ofertă a Budapestei de a participa la respingerea invaziei ruse a Poloniei și gravitatea situației în care se afla Polonia, l-a orbit pe acesta – afirma Seton – față de adevăratele motive ale guvernului ungar și l-a determinat să nesocotească resentimentele pe care o asemenea politică le-ar fi provocat fiecăruia dintre vecinii Ungariei. Mai mult, intervenția ungară alături de Polonia ar fi obligat Ungaria să-și sporească forțele militare, ceea ce ar fi însemnat o violare a prevederilor militare ale Tratatului de la Trianon și i-ar fi oferit capacitatea militară de a restaura dinastia Habsburgilor și de a răsturna regimul existent în Austria¹⁶.

În ce privește strădaniile depuse de Cehoslovacia, Regatul Sârbo-Croato-Sloven și România pentru constituirea unei alianțe generale a tuturor statelor victorioase din centrul și estul Europei, acestea erau întâmpinate cu mari speranțe de autor. Istoricul ilustra cauzele acestor strădanii: poziția adesea dictatorială sau indiferentă a Antantei față de aceste state; atitudinea dușmănoasă a Italiei față de noul stat iugoslav; relațiile tensionate dintre Cehoslovacia și Polonia; eforturile Vestului de a atrage cele trei țări în ostilitățile contra Rusiei bolșevice; acordul secret franco-ungar și, mai ales, eforturile pe care noua Ungarie, monarhistă, militaristă și ultraclericală, le depunea pentru a arunca în aer reglementarea de la Trianon. Spre deosebire de Austria, Ungaria nu a învățat nimic din război, aprecia publicistul englez, și, nefiind mulțumită doar cu intrigile propagandistice la scară largă în Slovacia, Transilvania și Bačska, încerca să atragă și Austria în vortexul reacțiunii, cochetând cu monarhiștii din Viena, München, cu grupările iezuite din Elveția și Roma, cu Habsburgii și Wittelsbach-ii și simpatizanții lor din foburgul Saint-Germain¹⁷.

Planul Confederației Danubiene a întâlnit opoziția tuturor statelor succesoare, acestea fiind susceptibile la orice tentativă menită

să faciliteze realizarea obiectivelor Ungariei „contaminată până în inimă de ideea revanșei și de speranța unei reînțarceri a Habsburgilor”¹⁸. Pericolul ca prin impunerea unor concesiuni economice statelor vecine Ungariei, să fie anulate rezultatele geografice ale păcii, au determinat acțiuni concertate ale statelor succesoare. Ministrul ceh de la Londra, în colaborare cu însărcinatul român, M. Boerescu, și ambasadorul sârb au stabilit un plan comun de acțiune propagandistică pentru a contracara succesele Ungariei în această direcție. La acțiune participau istoricul R.W. Seton-Watson și ziaristul Wickham Steed. Guvernele României, Cehoslovaciei și Iugoslaviei au înaintat un memoriu de protest Conferinței de Pace, iar Take Ionescu l-a convocat pe reprezentantul Franței la București, arătându-i copia unui document secret, semnat la Budapesta de Înaltul comisar francez, Fouchet, de Horthy și premierul Teleky. Documentul demonstra promisiunea Franței de a sprijini Ungaria, militar chiar, și rectificarea în favoarea ei a frontierelor cu Austria, Regatul Sârbo – Croato – Sloven, Cehoslovacia și România¹⁹.

Opoziția fermă a statelor succesoare, atitudinea negativă a Marii Britanii și Italiei față de planul Confederației Danubiene și modificările din echipa de conducere de la Paris²⁰ au determinat Franța să renunțe la ideea realizării Confederației Danubiene.

În martie 1921, se producea prima încercare de revenire pe tronul Ungariei a lui Carol al IV-lea, ultimul Habsburg care fusese împărat al Austriei și rege al Ungariei. Carol nu abdicase formal niciodată, însă declarase, în noiembrie 1918, că renunță la exercitarea funcțiilor sale stabilindu-se în Elveția. Poziția Puterilor Aliate și Asociate în privința Habsburgilor a fost exprimată public, în repetate rânduri, în timpul Conferinței de Pace, când s-au declarat împotriva unei restaurații, însă au lăsat poporului ungar libertatea de alegere a formei de guvernământ. Ca urmare, în februarie 1920, Adunarea Națională a Ungariei a restaurat monarhia. Interdicția Marilor Puteri, opoziția statelor succesoare față de o restaurație și disensiunile interne între legitimiști și cei care doreau un rege ungar, au dus la un compromis: Horthy a fost ales, în martie 1920, drept regent al Ungariei, calitate pe care urma să o dețină temporar. Anumite cercuri politice – monarhiste din Austria și Ungaria ar fi dorit

revenirea lui Carol al IV-lea pe tron. De asemenea, unii oficiali francezi (inclusiv, se pare, premierul francez A. Briand) manifestau simpatii față de ideea unei eventuale reveniri a unui Habsburg²¹ la Viena sau Budapesta, deoarece aceasta ar fi însemnat reducerea posibilității ca Austria și Ungaria să fie atrase în sfera de influență germană²². O restaurare a Habsburgilor pe tronul Ungariei cu sprijin francez ar fi dus la o întărire a pozițiilor economice ale Franței în Europa centrală²³. Încurajat de politica unor cercuri franceze față de restaurarea monarhiei, și având nenumărați simpatizanți în Ungaria, Carol al IV-lea a venit la sfârșitul lui martie 1921 din emigrație în Ungaria. România, Cehoslovacia și Regatul Sârbo-Croato-Sloven au acționat, atunci, în comun, amenințând imediat Ungaria cu blocada și chiar cu măsuri militare, în cazul în care Carol nu părăsea țara. Demersuri similare au fost întreprinse de reprezentanții celor trei state și în capitalele Angliei, Italiei și Franței²⁴.

Ca rezultat al acestor demersuri, Conferința Ambasadorilor, ca organ executiv al forumului păcii, a adoptat, la 19 aprilie 1921, rezoluția cu privire la îndepărtarea lui Carol din Ungaria. Pentru a înlătura îndoielile în ceea ce privea fermitatea statelor succesoare, la 3 aprilie guvernul cehoslovac a trimis un ultimatum Ungariei în care se arăta că guvernele celor trei state vor interveni militar dacă până la 7 aprilie Carol al IV-lea nu va părăsi teritoriul ungar²⁵. Ca urmare, regentul Horthy și premierul Teleki l-au sfătuit pe Carol al IV-lea să părăsească Ungaria²⁶. În același timp, autoritățile de la Budapesta au respins protestele adresate, declarând că era vorba de un amestec extern într-o problemă internă a statului ungar și au încercat să-i convingă pe diplomații străini că nu aveau nici un amestec în cele întâmplate²⁷. La 5 aprilie, fostul monarh s-a îndreptat spre Elveția, nu înainte de a emite o proclamație către poporul ungar, în care, de fapt, promitea că va repeta încercarea²⁸. Aceasta a determinat guvernele României, Cehoslovaciei și Iugoslaviei să ceară guvernului ungar să ia măsuri pentru a nu se mai repeta o asemenea situație²⁹ și a impulsionat negocierile pentru formarea definitivă a Micii Înțelegeri.

În octombrie avea loc a doua revenire a ex-împăratului Carol în Ungaria. La 21 octombrie, Carol ajungea la Sopron, unde garnizoana locală s-a declarat de partea sa. Fostul

monarh a preluat comanda trupelor din zonă și a numit un nou guvern, nemaidorind să negocieze cu regentul Horthy și cu guvernul Bethlen, format după demisia lui Teleki, ca urmare a crizei politice interne declanșate de prima încercare a lui Carol al IV-lea. Guvernul ungar a acționat, însa, ferm și, după câteva ciocniri între trupele legitimize și unități ale armatei regulate, Carol al IV-lea a fost arestat la 24 octombrie³⁰.

Statele membre ale Micii Înțelegeri au reacționat de această dată și mai energic decât în primăvară. S-a decretat mobilizarea parțială a armatei, s-a declanșat o activitate diplomatică intensă pe lângă marile puteri, Italia, Franța și Marea Britanie, ce au fost informate că, dacă în termen de 48 de ore Carol nu părăsea Ungaria, trupele lor vor interveni militar pentru alungarea lui. De asemenea, s-a cerut aliaților lichidarea definitivă a problemei habsburgice, îndeplinirea prevederilor Tratatului de la Trianon, plata cheltuielilor de mobilizare, interzicerea activității organizațiilor revizioniste din Ungaria și participarea României, Cehoslovaciei și Iugoslaviei la controlul dezarmării Ungariei. La 29 octombrie, Conferința Ambasadorilor a cerut guvernului ungar să proclame detronarea Habsburgilor de la tronul Ungariei, însa s-a opus plății despăgubirilor și a evitat problema controlului dezarmării Ungariei de către Mica Înțelegere. Cu toate acestea, scopul esențial a fost atins, parlamentul ungar promulgând o lege prin care se afirma noneligibilitatea Habsburgilor la tronul Ungariei. S-a menținut, însa, monarhia ca formă de guvernământ³¹.

Seton a analizat aceste încercări de restaurare a Habsburgilor pe tronul Ungariei, din aprilie și octombrie 1921, în articolul publicat în „Contemporary Review” (și retipărit sub formă de broșură în același an), în februarie 1922, intitulat *Hungary under amiral Horthy (Ungaria sub amiralul Horthy)*. Autorul preciza de la început faptul că aceste evenimente au provocat o ruptură între diversele grupări teroriste și politice: între gruparea teroristă condusă de Ostenburg și legitimiștii reprezentați de Friedrich și contele Andrassy, care erau carliști, și grupările teroriste conduse de Hejjas, Gömbös și alții, care-l susțineau pe Horthy și candidatul său neoficial la tron, arhiducele Albrecht. Astfel, continua Seton, în timp ce premierul Bethlen declara la Pécs, în 21 octombrie, că „exercițiul puterii regale” era

„nu numai un drept, ci și o datorie”, iar Coroana trebuia să fie inalienabilă și netransferabilă constituțional și guvernul trebuia să clarifice situația regelui, ajungând la un acord în acest sens cu contele Andrassy, Gömbös a preluat controlul asupra situației militare din vestul Ungariei și s-a pregătit să mășăluiască asupra Budapestei, pentru a-l proclama pe arhiducele Albrecht drept rege³².

Cauzele eșecului lui Carol de Habsburg erau, în opinia istoricului, greșelile sale tactice, o concepție cu totul greșită asupra situației internaționale, refuzul onorabil de a permite vărsare de sânge, actele de trădare a politicienilor, precum și apatia maselor. Omul de rând l-ar fi primit bucuros pe Carol, considera Seton, dar nu din atașament pentru Habsburgi sau pentru ideea dinastică, ci ca substitut al regimului lui Horthy. Majoritatea populației ungare era caracterizată de savantul englez drept antidinastică și republicană, legată de tradițiile „curuților” și kossuthiste. Doar clasele privilegiate erau legitimize, afirma Seton, explicația fiind că principiul legitimist era identificat cu ideea de integritate teritorială. Acest punct de vedere al castei conducătoare maghiare conferea chestiunii restaurării Habsburgilor caracterul său internațional și nu permitea Micii Antante să o considere doar o chestiune internă a Ungariei³³.

Seton considera că Ungaria ajunsese într-un impas, din care nici legitimitatea, nici irendentismul nu o putea salva. Horthy a fost întotdeauna urât de clasa mijlocie și proletariat, însa el și-a pierdut și încrederea legitimiștilor; totuși, eventuala cădere a regimului horthyst ar putea aduce la putere un regim cu adevărat democratic și, prin urmare, pierderea privilegiilor deținute de clasa politică ungară. Astfel, pentru moment, aprecia autorul, legitimiștii trebuiau să-l susțină pe Horthy și figurile sinistre din jurul său, iar contele Bethlen trebuia să unească toate forțele în efortul de a împiedica democratizarea Ungariei³⁴.

În primii ani de după război, R.W. Seton-Watson a descris în mod repetat caracterul nedemocratic al regimului politic din Ungaria³⁵, ca și argument în combaterea revizionismului promovat de Ungaria, transformat în politică de stat. Astfel, din inițiativa Legației române de la Londra, în primăvara anului 1921, istoricul a ținut la King's College o serie de conferințe despre România. În cadrul acestora, el a criticat regimul din fosta Ungarie

dualistă, ce a persecutat elementul românesc din Transilvania, și a apreciat că și regimul lui Horthy promova aceeași politică față de minorități. Ca urmare, el aprecia că Ungaria constituia un veritabil pericol pentru pacea europeană, „prin prozelitismul și intoleranța alarmantă de care era animată”. În opinia ministrului României la Londra, M. Boerescu, poziția exprimată de Seton servea din plin cauza românilor, datorită imparțialității și autorității morale binecunoscute a istoricului englez³⁶.

În articolul amintit, publicat în februarie 1922 în „Contemporary Review”³⁷, Seton descria teroarea albă declanșată în Ungaria după căderea regimului lui Kun, de numeroasele bande teroriste împotriva celor suspectați de bolșevism și contra evreilor, dar de pe urma căreia au suferit și muncitorii și țărani unguri. De asemenea, Seton dezvăluia cenzura exercitată asupra presei și înarmarea clandestină a Ungariei³⁸.

Profesorul afirma că noul proiect electoral, elaborat de premierul Bethlen, urmărea restaurarea Casei Magnaților, îngrădiri ale libertăților parlamentare și o revizuire a sistemului administrativ al comitatelor, astfel încât să asigure pe mai departe controlul decăzutei „gentry” și imposibilitatea unei reforme agrare radicale; mai mult, a anunțat că, dacă acest proiect, care a întâmpinat o opoziție hotărâtă, nu va trece prin Parlament înainte de a-i expira mandatul (în februarie), va înlocui proiectul de lege cu un paragraf care să-l autorizeze să promulge reformele prin decrete ministeriale. Toate aceste îngrădiri erau explicabile, considera Seton, în condițiile în care viața politică era controlată de trei familii, Bethlen, Bánffy și Teleki, care dețineau circa 400.000 de acri de pământ în Transilvania. Acestea l-au sprijinit pe contele Tisza în opoziția manifestată față de reforme și față de acordarea de drepturi egale muncitorilor și naționalităților nemaghiare³⁹.

În martie 1923, la o conferință ținută la Londra în memoria democratului H. M. Hyndman, considerat părintele socialismului englez, Seton a prezentat un scurt rezumat al lucrării sale *The Emancipation of South Eastern Europe*, publicată la Londra în 1923. El dădea astfel o nouă replică celor care continuau să susțină că dispariția monarhiei austro-ungare a creat o situație dezastruoasă în Europa Centrală.

În cadrul conferinței, istoricul englez a declarat din nou că granițe curat etnografice nu au putut fi trasate, dar ele reprezentau „cel mai bun compromis dintre pretențiile rivale ale istoriei, geografiei, etnografiei și economiei”. El ilustra cu cifre statistice procentajul minorităților în fosta Ungarie dualistă, unde „o minoritate [națiunea ungară – n.n.] a dominat mai multe națiuni care formau majoritatea țării, iar acum în Statele succesoare lucrurile stăteau chiar invers”. Singura alternativă – declara Seton – pentru anularea acestor frontiere impure o constituia restaurarea Ungariei Sf. Ștefan, însă acei englezi care susțineau această idee, uitau că nu putea fi înfaptuită decât prin război. Exponenții radicali ai acestei idei în Anglia erau câțiva studenți de la Oxford, ce au format „Liga din Oxford pentru autodeterminarea ungară” (Oxford League of Hungarian Selfdetermination), cu contribuția cărora erau publicate revistele „Chains” („Lanțuri”), „Oxford Hungarian Review” și „East European Press Service”, toate inspirate de dr. Kristics Sándor, șeful secțiunii britanice de la biroul de presă al Ministerului de externe maghiar. Seton făcea un aspru rechizitoriu neadevărurilor difuzate de revizionistii unguri, care erau luate în serios de Liga amintită, în timp ce adevărurile despre regimul lui Horthy dezvăluite de liberalii unguri exilați erau trecute sub tăcere. Ideea împărtășită de unii că descompunerea Austro-Ungariei a constituit doar un pas înapoi în evoluția europeană, deși constituia o atitudine scuzabilă și mai naturală, se datora nepătrunderii cauzelor care au provocat această descompunere.

Istoricul compara modul în care erau tratate problemele minorităților, cea școlară, chestiunea reformelor agrare și electorale din statele succesoare, cu situația din fosta Austro-Ungarie și constata un progres vizibil al primelor, chiar și în chestiunea spinoasă a minorităților.

Seton recunoștea că minoritățile maghiare din statele succesoare aveau motive serioase de nemulțumire, datorită imoralității politice și administrative din statele succesoare, dar ceea ce le deranja mai tare era, în opinia sa, „căderea de la hegemonie”. Profesorul admitea că nivelul de civilizație a scăzut considerabil în întreaga Europă, mai ales în statele succesoare, cu excepția Cehoslovaciei, dar nicăieri ca în Ungaria.

Seton remarca transformările sociale importante ce s-au produs în aceste țări prin ascensiunea burgheziei în viața economică și politică și datorită reformelor agrare realizate. Excepție făcea Ungaria, unde nici în timpul scurtei perioade când comuniștii au deținut puterea, o reformă agrară n-a fost înfăptuită, și nici nu erau șanse în viitor în acest sens. El combate afirmațiile unor cercuri ungare ce susțineau că reforma agrară din România a urmărit doar exproprierea minorităților și demonstra că au fost afectați și marii proprietari români și Biserica greco-catolică. Istoricul își exprima însă speranța că autoritățile române vor oferi în continuare bisericilor calvină și unitariană posibilitățile materiale pentru a-și întreține școlile confesionale. Făcând o scurtă paranteză, el se declara satisfăcut că nici unul din statele succesoare nu urma politica maghiară față de învățământul minoritar.

Prin urmare, Seton constata un real progres în toate statele succesoare; excepție făcea Ungaria, unde lucrurile erau tocmai contrare: crimele teroarei albe, restrângerea dreptului de vot – singurul caz din Europa, exilarea intelectualilor, introducerea lui *numerus clausus* în cazul evreilor, cu menajarea, în paralel, a marilor capitaliști evrei, pe care se sprijinea regimul lui Horthy, toate erau dovada celui mai negru reacționarism. El considera că regimul horthyst constituia un obstacol în înlăturarea restricțiilor economice, în realizarea dezarmării, în acordarea de înlesniri în problema reparațiilor, în concluzie, în consolidarea păcii în Europa sud-estică.

Nemulțumirile provocate lui Seton-Watson de caracterul regimului horthyst l-au determinat chiar să discute împreună cu factorii de decizie ai statelor Micii Înțelegeri despre soluții pentru înlăturarea acestuia. În aprilie 1923, în timpul vizitei sale în Regatul Sârbo-Croato-Sloven, Seton îi trimitea o scrisoare soției sale, May, în care îi declara că a avut o întrevvedere cu exilații unguri, Károlyi, Jászi și Linder cu care a găsit o alternativă regimului lui Horthy, pe care a discutat-o, apoi, cu Nešić, omologul iugoslav a lui Eyre Crowe, și cu Ninčić, ministrul de externe iugoslav. Ultimul s-a declarat de acord cu propunerile lui Seton și a promis că le va prezenta lui Beneš, ministrul de externe cehoslovac, și lui I.G. Duca, ministrul român al afacerilor străine. De asemenea, Seton a discutat și cu Šeba, noul ministru cehoslovac de la Belgrad, ce a decla-

rat că îi va comunica lui Beneš discuția avută cu istoricul englez. Totul se desfășura în mare taină, Seton declarând soției că, deocamdată, nici „oamenii noștri” (Foreign Office-ul, probabil – n.n.) nu trebuiau să afle⁴⁰.

În aprilie-iunie 1923, Seton întreprindea o nouă călătorie în Yugoslavia, Austria, Cehoslovacia și România. În Praga, istoricul a dat un interviu ziarului „Prager Presse”, în care s-a ocupat de acțiunea revizionistă ungară desfășurată în Anglia, mijloacele folosite de aceasta pentru a discredita România, Cehoslovacia și Regatul Sârbo-Croato-Sloven fiind calificate drept intolerabile. Profesorul englez, după ce descria aceste metode și sublinia sprijinul acordat de Liga maghiarofilă din Oxford propagandiștilor maghiari, demonstra, în final, faptul că deposedarea Ungariei de teritoriile ce le stăpânise până la 1918 a fost consecința logică a politicii brutale promovate de unguri față de naționalitățile din teritoriile respective. În opinia sa, revizionistii unguri tindeau să arunce din nou Europa Centrală „în tulburări și confuzie” și să reînvie în întreaga Europa „regimul reacționar extrem” pe care războiul mondial l-a distrus⁴¹.

Între 1 și 9 iunie, venind din Slovacia, Seton a întreprins o scurtă călătorie la Cluj, pentru a-și vedea prietenii români. În timpul șederii la Cluj, el a acordat un interviu ziarului „Keleti Ujság”, în care a declarat că scopul vizitei sale la Cluj era de a cerceta chestiunile ce priveau minoritățile, pentru a se convinge la fața locului, ca membru în Liga engleză pentru protecția minorităților, asupra a ceea ce era fals sau adevărat în numeroasele memorii înaintate de minoritățile din statele succesoare, în special cea maghiară, mai ales datorită agitațiilor întreprinse de guvernul de la Budapesta. La întrebarea reporterului dacă credea că un climat internațional pașnic putea ușura soarta minorităților, Seton a răspuns afirmativ. El a precizat, însă, că mai ales cercurile conducătoare din Londra, dar și cele din Paris, nu realizau faptul că regimul reacționar a lui Horthy constituia principala piedică în lămurirea situației din Europa Orientală, în îmbunătățirea sortii minorităților naționale din această zonă și în calea unei cooperări pașnice între Mica Antantă și Ungaria. Părerea istoricului era că scopul tuturor trebuia să-l constituie estomparea rivalităților naționale și spiritualizarea frontierelor, ceea ce presupunea păstrarea lor, însă importanța lor să scadă⁴².

Intervențiile permanente ale lui Seton-Watson împotriva regimului nedemocratic din Ungaria și a revizionismului ungar au determinat încercări ale autorităților române și ale diplomaților români la Londra de a colabora cu Seton-Watson. Există convingerea că o bună propagandă ar avea efecte pozitive asupra relațiilor bilaterale româno-engleze și, implicit, o diminuare a numărului celor care manifestau bunăvoință față de activitatea revizionistă ungară desfășurată în Anglia. Astfel, Nicolae Titulescu, devenit ministru român la Londra în anul 1922, considera că erau necesare predarea unor cursuri de civilizație română la Universitățile din Londra, Oxford și Cambridge⁴³. În acest sens, el a cerut ca R. W. Seton-Watson să fie numit la Oxford, iar A. Evans la Universitatea din Londra⁴⁴. Pentru o mai bună cunoaștere în Anglia a realităților din România, diplomatul român a propus, în 1923, susținerea de conferințe de către marele istoric N. Iorga. În urma inițiativelor sale, la 1 octombrie 1924, a fost creată secția română la King's College la Londra, cursurile fiind susținute de W. Steed (relațiile internaționale ale României și Orientul Apropiat) și Marcu Beza (limba și literatura română)⁴⁵. Pentru predarea unui curs despre economia României, Titulescu îl viza pe Evans, iar Seton ar fi predat istoria românilor⁴⁶. Toate aceste acțiuni urmau să contracareze unele informații false cu privire la caracterul participării României la prima conflagrație mondială ce apăruseră în câteva publicații londoneze.

În ianuarie 1925, Seton a fost invitat la o conferință organizată în Boston (SUA) de către Asociația Istorică Americană. În drum, Seton s-a oprit la Cleveland, unde a fost invitat de românii, cehoslovacii, iugoslavii și polonezii din localitate. În cinstea sa s-a dat un banchet la hotelul Cleveland, la care au participat, printre alții, dr. Ropcea, medic, G. Anagnostache de la Consulatul român din Cleveland, B. Popovici, avocat, I. Vasu și W. Gabriel, antreprenori, preoții I. Spător, I. Vanca și Ilie Pop, G. Stănculescu și A. Prie, redactori la ziarul român „America” din Cleveland, precum și un număr mare de americani, printre ei numărându-se primarul Clevelandului, Hopkins și Newton Baker, fost ministru de război. Toți cei prezenți au mulțumit profesorului englez pentru ceea ce a făcut în interesul naționalităților asuprite din fosta Austro-Ungarie. În numele românilor din

Cleveland a vorbit G. Stănculescu, care a arătat că cei 250.000 de români aflați în SUA în timpul primului război mondial, erau refugiați din Transilvania, de unde au plecat pentru a scăpa de „asuprirea unei stăpâniri străine, șovinistă, nedreaptă și tiranică” și i-a mulțumit profesorului pentru rodnică muncă depusă pentru desrobirea Transilvaniei de sub stăpânirea ungară. Seton a mulțumit pentru elogiile aduse, afirmând că tot ceea ce a făcut, i-a fost dictat de conștiință. El a combătut din nou ideea că Aliații au fost cei care au impus destrămarea Austro-Ungariei. După banchet, Seton s-a îndreptat spre Universitatea Western, unde a ținut o conferință în fața unei asistențe compusă, în majoritate, de profesori și studenți de la cursurile de istorie, ce și-au luat chiar notițe după cele prezentate de istoricul englez. El a vorbit iar despre cauzele care au produs căderea Imperiului Austro-Ungar, despre condițiile politice și economice din statele succesoare și despre situația minorităților din aceste state. Prezentând situația geografică și etnografică a fiecăruia dintre statele create sau întregite după căderea monarhiei dualiste, Seton arăta că popoarele dinlăuntrul acestora, ce s-au revoltat permanent înainte de război, trăiau liniștite și mulțumite în interiorul noilor granițe. De asemenea, savantul a vorbit despre grupurile de maghiari rămași în cadrul acestor state și a evidențiat faptul că s-a făcut tot ce-a fost posibil ca numărul acestora să nu fie mai mare decât al românilor, slovacilor, croaților rămași între granițele Ungariei. Seton a condamnat din nou regimul politic din Ungaria, pe care o caracteriza drept „o țară a Habsburgilor, a nobilor reacționari”, care se opuneau oricăror reforme și care încercau, printr-o propagandă intensă, să creeze impresia falsă în străinătate că românii, slovacii, iugoslavii, polonezii erau mai fericiți sub vechea stăpânire⁴⁷.

În 1927, în martie, Seton ținea o conferință despre Mica Antantă, în fața Grupului Universitar de la Bruxelles pentru Societatea Națiunilor. În introducerea conferinței, el ilustra că Mica Antantă, deși nu era un organism clar structurat, era singurul substitut politic real a ceea ce a fost până în 1918 una din Marile Puteri ale Europei [Austro-Ungaria – n.n.]. Subliniind că dispariția Austro-Ungariei a fost unul dintre evenimentele politice cele mai importante de la căderea Imperiului Roman de Apus, și unul dintre evenimentele sociale cele

mai importante de după Revoluția Franceză, istoricul reamintea că nu trebuia uitat faptul că monarhia dualistă nu a fost dezmembrată de Aliați, ci s-a prăbușit în urma revoluțiilor naționalităților din cadrul său. Celor care criticau noile frontiere deoarece acestea nu urmau liniile pur etnografice, Seton le amintea că frontiere etnografice perfecte nu erau realizabile. El accepta faptul că granițelor trasate în urma războiului li s-ar putea aduce mici modificări, din punct de vedere etnic, de exemplu, în Tirolul de sud, pe malul stâng al Dunării, în Slovacia, în Banat, sau în nord-vestul României. Profesorul arăta, însă, că revizuirii ample ale frontierelor nu puteau fi realizate. La stabilirea granițelor au stat și considerente economice și geografice, ce au făcut imposibilă evitarea rămânerii într-o proporție mai mare sau mai mică a unor minorități în statele succesoare. Exemplul cel mai elocvent îl constituia cazul secuilor, situați în centrul geografic al României Mari, numărând 500.000 de suflete și care reprezentau 95% din populația din zonă [mai exact, în județele Odorhei, Ciuc și Trei Scaune – n.n.]⁴⁸.

Făcând din nou o comparație între regimurile politice existente în Ungaria, Cehoslovacia, România, Regatul Sârbo-Croato-Sloven și Austria, Seton arăta că situația Ungariei contrasta cu a celorlalte patru state succesoare. El aprecia că era firesc că în Ungaria, ce a suferit mari amputări teritoriale, repercusiunile războiului au fost atât de violente. Acest stat a cunoscut trei revoluții (oct. 1918, mar. 1919, aug. 1919), două terori (una roșie, alta albă), o ocupație română și două puciuri monarhiste oprite. Deși istoricul considera că pierderile teritoriale ofereau o explicație pentru evenimentele petrecute în Ungaria imediat după război, ele nu schimbau realitatea că această țară era guvernată din toamna lui 1919 de un regim politic și social reacționar la extrem. Erau menționate limitările aduse sufragiului universal (fiind, în acest, singura țară din Europa, cu excepția Rusiei) și reimpunerea scrutinului public în campanii, actele teroriste a tot felul de bande, ocrotite de guvern (de exemplu, bomba de la banchetul Partidului Radical), exilarea elementelor radicale și socialiste, emigrarea intelectualilor, restrângerile draconice ale libertății presei, răspândirea antisemitismului, blocarea refor-

mei radicale, afacerea falsificării biletelor Băncii Franceze (1926) etc. Aceasta era situația din Ungaria și atâta timp cât era perpetuată, era imposibilă, din păcate, o pacificare a Europei Centrale, datorită poziției sale strategice, în centrul statelor succesoare⁴⁹.

*

În perioada interbelică, rămânând același constant și valoros prieten al românilor, Seton-Watson a acționat ca un adversar hotărât și activ, printr-o paletă largă de manifestări – lucrări științifice, publicistică, conferințe, emisiuni radio, rapoarte adresate cercurilor politice engleze – împotriva revizionismului promovat de Ungaria în toate etapele sale evolutive dintre anii 1920-1940.

Trebuie menționat că istoricul englez, R.W. Seton-Watson, nu a respins, în principiu, ideea revizuirii frontierelor, considerând că granițele trasate Ungariei după primul război mondial erau nefavorabile acesteia în comparație cu cele pe care le susținuse în revista „The New Europe”. El intuia, însă, pe bună dreptate, că scopul regimului politic din Ungaria era de a restaura, în întregime, vechile granițe și considera că o revizuire temeinică a frontierelor nu era posibilă decât în urma unui nou război. De altfel, a demonstrat în lucrările sale că o eventuală revizuire a granițelor vecinilor Ungariei tot ar lăsa în cadrul statelor succesoare un procent semnificativ de populație maghiară. Față de acțiunea revizionistă a Ungariei, Seton a și înaintat soluții constructive; considerând constituirea Micii Înțelegeri de către Cehoslovacia, România și Iugoslavia drept o operă de pace, el a propus, nu o dată, lărgirea ei prin cooptarea altor state din Europa Centrală și de Sud-Est, inclusiv a Austriei, Ungariei și Bulgariei. Aceasta s-ar fi putut realiza, în opinia, printr-o intensă colaborare economică și culturală, prin estomparea rivalităților naționale, printr-o largă descentralizare administrativă, însoțită de lărgirea drepturilor minorităților, creșterea calității serviciilor administrative și micșorarea barierelor vamale între state. Odată acestea fiind transpuse în practică, s-ar fi ajuns la spiritualizarea frontierelor, la diminuarea importanței lor. El preconiza, astfel, o soluție pentru o importantă parte a Europei, parcă prevestind eforturile contemporaneității noastre de creare a unei Europe unite.

Dr. Radu RACOVIȚAN

Note – Notes

1. Pentru amănunte, vezi: Caius Bardoși, *Revizionismul maghiar în lumina istoriei politice și diplomatice*, Tip. Unirea Brașov, 1932; Ion Calafeteanu, *Revizionismul ungar și România*, Editura Enciclopedică, București, 1995; Samuel Fényes, *Ungaria revizionistă*, Editura Ungaria Revizionistă, București, f.a.; Aurel Gociman, *România și revizionismul maghiar*, Editura Clusium, Cluj-Napoca, 1996; Anikó Kovács-Bertrand, *Der ungarische Revisionismus nach dem Ersten Weltkrieg. Der publizistische Kampf gegen den Friedensvertrag von Trianon (1918-1931)*, R. Oldenburg Verlag, München, 1997; Liviu Lazăr, *Mișcarea antirevizionistă din Transilvania în perioada interbelică*, Editura „Călăuza”, Deva, 2003; Mihai Stratulat, *Revizionismul și neorevizionismul ungar*, Editura Globus, București, 1994; George Sofronie, *Tratatul de la Trianon și acțiunea revizionistă*, Ed. I-a, Oradea, 1933 etc.
2. Liviu Lazăr, *op.cit.*, p. 56.
3. Aurel Gociman, *op.cit.*, pp. 29-33.
4. Lucian Leuștean, *România și Ungaria în cadrul „Noii Europe” (1920-1923)*, Editura Polirom, Iași, 2003, p. 175.
5. Viorel V. Tilea, *Acțiunea diplomatică a României, noiembrie 1919 – martie 1920*, Tipografia Poporului, Sibiu, 1925, pp. 52-53; Emilian Bold, Valeriu Florin Dobrinescu, *Conferința de Pace de la Paris (1919-1920)*, în vol. *Români în istoria universală*, vol. I (coord. I. Agrigoroaiei, Gh. Buzatu, V. Cristian), Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași, 1986, pp. 486-487.
6. Lucian Leuștean, *op.cit.*, p. 13.
7. Eliza Campus, *Din politica externă a României 1913-1947*, Editura Politică, București, 1980, p. 222.
8. Căutând reconcilierea între statele revizioniste și cele ce se pronunțau ferm pentru menținerea statu-quo-ului stabilit de către Conferința de Pace, Franța avea în vedere și o altă soluție, anume o alianță între Ungaria, Polonia și România. Faptul că, pentru Polonia, apropierea de România era mai importantă decât orice fel de afinități istorice cu ungerii și eșecul încercărilor de apropiere româno-ungară vor determina nerealizarea acestei alianțe. Cf. Ozer Carmi, *La Grande Bretagne et la Petite Entente*, Librairie Droz, Genève, 1972, pp. 23-24.
9. Hugh și Christopher Seton-Watson, *The Making of a New Europe. R. W. Seton-Watson and the last years of Austria-Hungary*, Methuen-London, 1981, p. 405.
10. *Ibidem*, p. 406. În aprilie 1920, izbucnise războiul între Polonia, ce dorea câștigarea Ucrainei de vest și Bielorusiei de vest, și Rusia; după succesele inițiale ale polonezilor, ce ocupaseră părți din Ucraina și Rusia, în iunie Armata Roșie a contraatacat și a putut fi oprită abia la porțile Varșoviei.
11. *Ibidem*. Între Polonia și Cehoslovacia existau dispute privind stăpânirea districtului silezian Teschen, una din regiunile cele mai dezvoltate industrial ale fostei monarhii austro-ungare. Ambele state revendicau acest teritoriu, Cehoslovacia invocând considerente istorice, economice și strategice, iar cererile Poloniei se întemeiau pe principiul naționalităților. O delimitare etnică a fost propusă de Marile Puteri în 1918, respinsă de ambele părți. S-a hotărât, atunci, consultarea populației din Teschen, însa pasiunile dezlănțuite în zonă au determinat anularea plebiscitului; la 20 iulie 1920, Conferința ambasadorilor au trasat o frontieră ce acorda Cehoslovaciei o porțiune mai mare decât s-a intenționat, cu o populație de 80.000 de polonezi. Cf. Romulus Seişanu, *Principiul naționalităților. Originile, evoluția și elementele constitutive ale naționalității. Tratatul de pace de la Versailles, Saint-Germain, Trianon, Neuilly-sur-Seine, Sèvres, Lausanne. Studiu istoric și de drept internațional public*, Editura Albatros, București, 1996, pp. 290-291; Hugh Seton-Watson, *Eastern Europe between the wars*, Westview Press. Inc., Colorado, 1986, p. 364.
12. „The New Europe”, nr. 209 din 14 octombrie 1920; Cornelia Bodea, Hugh Seton-Watson, *R.W. Seton-Watson și românii (1906-1920)*, vol. II, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988, p. 775. De asemenea, ungerii mai cereau autonomie pentru minoritățile din Transilvania, diverse facilități economice etc. Lucian Leuștean, *România, Ungaria și Tratatul de la Trianon 1918-1920*, Editura Polirom, Iași, 2002, p. 168.
13. Hugh și Christopher Seton-Watson, *op.cit.*, p. 416.
14. În octombrie 1920, Seton-Watson a fost obligat din motive financiare să suspende publicarea revistei „The New Europe”, care în timpul celor patru ani de apariție, a adus atâtea servicii naționalităților oprimate. Tirajul revistei s-a ridicat la doar 3-4000 de exemplare, dar a fost citită de ambele părți ale Atlanticului, de o serie de oameni politici și făuritori de opinie publică; ziarul newyorkez „Times”, de exemplu, a citat sau parafrazat adesea materiale ce au apărut în paginile revistei. Energia și banii investiți de Seton-Watson în „The New Europe” au reprezentat, așa cum se exprima într-o scrisoare către Steed, aportul său la triumful Antantei (Arthur J. May, *The Passing of the Habsburg Monarchy. 1914-1918*, vol. II,

- Philadelphia, 1966, pp. 243-244). Recunoscând sprijinul acordat de revista „The New Europe” naționalităților din fosta Austro-Ungarie, N Iorga cerea guvernelor României, Cehoslovaciei și Iugoslaviei să subvenționeze această revistă („Patria”, 7 iulie 1920, p. 2).
15. „The New Europe”, nr. 209 din 14 octombrie 1920; Cornelia Bodea, Hugh Seton-Watson, *op.cit.*, vol. II, p. 775.
 16. „The New Europe”, nr. 209 din 14 octombrie 1920; Cornelia Bodea, Hugh Seton-Watson, *op.cit.*, vol. II, p. 776.
 17. „The New Europe”, nr. 209 din 14 octombrie 1920; Cornelia Bodea, Hugh Seton-Watson, *op.cit.*, vol. II, p. 774. În mai 1920, Horthy a primit o delegație trimisă de generalul Erich Ludendorff, pentru a-i prezenta conceptul acestuia despre o „Internațională Albă”. Horthy a fost încântat de ideea unei colaborări între extrema dreaptă bavareză, austriacă și ungară în vederea anulării tratatelor de pace, respectiv lichidarea elementelor revoluționare și socialiste din Austria, Prusia și, apoi, zdrobirea Cehoslovaciei printr-o acțiune militară comună ungaro-austriaco-bavareză. Ungaria urma să ofere ajutor financiar și condiții pentru instruire, iar ca răsplată pentru rolul ei cheie, ar fi căpătat granițele antebelice. R.W. Seton-Watson era informat despre aceste planuri întrucât Masaryk, președintele Cehoslovaciei, reușise să intre în posesia corespondenței între Horthy și Ludendorff și i le trimisese lui Seton pentru a le încredința spre publicare ziarului *Times*. Cf. Paul Lendvai, *Ungurii*, Editura Humanitas, București, 2001, p. 400-401.
 18. Ozer Carmi, *op.cit.*, p. 25.
 19. Valeriu Florin Dobrinescu, *România și sistemul tratatelor de pace de la Paris (1919-1923)*, Institutul European, Iași, 1993, pp. 35-36, 39-40.
 20. În urma demisiei pe motive de sănătate a președintelui francez, Paul Deschanel, acesta a fost înlocuit de Alexandre Millerand; George Leygues a preluat funcțiile de premier și ministru de externe, iar Maurice Paléologue a fost înlocuit de Philippe Berthelot. Imediat politica franceză față de Europa Centrală și Răsăriteană s-a schimbat; francezii au continuat să încurajeze înțelegerea polono-română și să manifeste simpatie față de ideea extinderii alianței cehoslovaco-iugoslave și asupra altor state din regiune. De fapt, liderii francezi n-au fost niciodată hotărâți să meargă atât de departe pe cât au sperat ungurii, nepermițându-și să arunce în aer întregul aranjament privitor la Europa Centrală și Răsăriteană conceput la Conferința de Pace. Pentru amănunte, vezi Lucian Leuștean, *România și Ungaria în cadrul „Noii Europe” (1920-1923)*, pp. 11-21.
 21. Carol nu era singurul candidat la tronul Ungariei; mai existau încă alți trei membri ai Casei de Habsburg care doreau coroana ungară: arhiducele Joseph, fiul acestuia, Joseph Francisc, ca și arhiducele Albrecht, fiul arhiducelui Frederik, fiecare având, mai mult sau mai puțin, susținere internă și externă pentru obținerea tronului ungar.
 22. Lucian Leuștean, *op.cit.*, p. 40.
 23. Milan Vanku, *Mica Înțelegere și politica externă a Iugoslaviei (1920-1938)*, Editura Politică, București, 1979, p. 25. În Marea Britanie, Camera Lorzilor s-a pronunțat în favoarea revenirii lui Carol, dar guvernul și Foreign Office-ul temându-se de tulburarea păcii în Europa centrală și răsăriteană, au cerut respectarea interdicției de restaurare hotărâtă în februarie 1920 de către Conferința de Pace. Italia, care ar fi avut de pierdut în urma unei restaurații a Habsburgilor, s-a pronunțat împotriva tentativei de revenire a lui Carol al IV-lea, sprijinind activ acțiunile diplomatice ale Cehoslovaciei, Iugoslaviei și României. Cf. Ozer Carmi, *op.cit.*, pp. 34-44.
 24. Valeriu Florin Dobrinescu, *op.cit.*, p. 48.
 25. Milan Vanku, *op.cit.*, pp. 27-28.
 26. Hugh Seton-Watson, *op.cit.*, p. 189.
 27. Lucian Leuștean, *op.cit.*, p. 42.
 28. Valeriu Florin Dobrinescu, *op.cit.*, p. 45.
 29. Milan Vanku, *op.cit.*, p. 28.
 30. Lucian Leuștean, *op.cit.*, p. 62.
 31. Milan Vanku, *op.cit.*, p. 29. Carol al IV-lea a fost predat autorităților militare engleze, care l-au exilat pe insula Madeira.
 32. R. W. Seton-Watson, *Hungary under amiral Horthy*, London, 1922, p. 9.
 33. *Ibidem*, p. 10.
 34. *Ibidem*.
 35. Lunile care au urmat căderii Republicii Ungare a Sfaturilor s-au caracterizat prin practicarea unei „terori albe”, aplicate la nivelul întregii Ungarii de către numeroasele ligi secrete (în 1920, numărul lor se ridicau la 101; cf. Paul Lendvai, *op.cit.*, p. 394) ale extremei drepte: MOVE (Uniunea maghiară pentru apărarea țării), ÉME sau Ébredő (Asociația maghiarilor care se deșteaptă – condusă de Gyula Gömbös, ce va fi numit de premierul Bethlen ca secretar al Ministerului de Interne și va fi el însuși premier între octombrie 1932 și octombrie 1936, și Tibor Eckhardt), TEVÉL (Liga Apărării Integrității Teritoriale a Ungariei), Asociația Etelköz ș.a., organizații ce aveau drept scopuri esențiale revizionismul și iredentismul. Acestei terori i-au căzut victime partizanii regimului Kun, evreei și orice persoană (printre alții, și mulți țărani care îndrăzniseră să se ridice împotriva marilor latifundiați sau muncitori) ce era considerată un pericol pentru ordinea publică. Din noiembrie 1919 și

până în decembrie 1921, noua dreaptă și forțele ei militare au dominat în Ungaria (Paul Lendvai, *op.cit.*, p. 394; R.J. Crampton, *Europa răsăriteană în secolul al XX-lea... și după*, Curtea Veche Publishing, București, 2002, p. 105). În ianuarie 1920, s-au ținut noi alegeri, bazate teoretic pe sufragiul universal, însă faptul că teroarea albă era în plină desfășurare a anulat caracterul liber și secret al acestora. S-a format guvernul condus de Pál Teleky care, în septembrie 1920, a dat prima lege antisemită din Europa de după primul război mondial: Legea 1920/XXV, care limita numărul de studenți evrei din universități la un procent de 1/6 din numărul total de studenți (Tibor Frank, *Națiunea, minoritățile naționale și naționalismul în Ungaria secolului al XX-lea*, în *Naționalismul est-european în secolul al XX-lea*, coord. Peter F. Sugar, Curtea Veche Publishing, Buc, 2002, p. 189). După demisia guvernului Teleky, ca urmare a crizei interne provocate de prima încercare de revenire la tronul Ungariei a ex-împăratului Carol al IV-lea, premier devenea, în aprilie 1921, pentru o perioadă de zece ani, István Bethlen. Într-o zonă în care puciul și răsturnarea de situații erau la ordinea zilei și stabilitatea politică excepția, acesta a restaurat legalitatea și stabilitatea; s-a bazat în guvernarea sa, pe grupurile naționaliste, unite cu Partidul micilor agrarieni, formând „partidul unității”. Prin împingerea în spate a radicalismului de dreapta, prin dezarmarea comandourilor teroriste, prin compromisuri cu social-democrații împlânziți și prin slăbirea partidului scindat al micilor agrarieni, premierul a pregătit terenul pentru o reformă electorală restrictivă (în timp ce în România, Regatul Sârbo – Croato – Sloven și Cehoslovacia s-a introdus votul universal). În condițiile noului sistem electoral, numai 25% din populație avea drept de vot și restricții complicate au fost introduse, bazate pe perioade de rezidență și nivelul de educație al votanților, pe reintroducerea votării deschise (nu și în marile orașe), ceea ce i-a asigurat partidului condus de Bethlen o majoritate confortabilă pe termen lung (Hugh Seton-Watson, *op.cit.*, p. 191; R.J. Crampton, *op.cit.*, p. 107). Bethlen a lăsat însă neatins raporturile patrimoniale și sociale. O cantitate neglijabilă de pământ aparținând marilor proprietari a fost transferată țărănimii, neschimbând cu nimic soarta mizerabilă a acesteia. 2.400 de latifundieri dețineau 36% din totalul terenului; în schimb, 72,7% din numărul țăranilor aveau doar 10% din suprafața solului, iar țăranii aproape sau complet lipsiți de pământ repre-

zentau 46% din cele circa 4,5 milioane de țărani. În comparație cu țările vecine, România, Regatul Sârbo-Croato-Sloven și Cehoslovacia, ponderea țăranilor foarte săraci și lipsiți de pământ era în Ungaria de 5-6 ori mai mare. Salariile reale ale muncitorilor nu atingeau nici ele decât 80-90% din nivelul antebelic, iar 0,6 % din totalul populației, dispunea în 1930/1931 de peste 20% din venitul privat. Puterea se concentra în mâinile celor de „o mie de iugăre” și acest regim s-a menținut neschimbat în următorii douăzeci de ani (Paul Lendvai, *op.cit.*, pp. 397-398).

36. Arhivele Ministerului Afacerilor Externe (în continuare A.M.A.E.), fond 71, Anglia, vol. 471, f. 9, Legația României, Londra, 8 iunie 1921, nr. 2057. Tot în 1921, în noiembrie, R.W. Seton-Watson afirma, într-o conferință susținută la Londra, faptul că „brutalitățile” de care a fost acuzată Siguranța românească în Transilvania „sunt mult mai puțin grave decât acelea înfaptuite în Irlanda de autoritățile britanice”. Cf. Lucian Leuștean, *op.cit.*, p. 175.
37. Articolul fusese determinat de uimitoarele dezvăluiri făcute, în decembrie 1922, în Parlamentul ungar de fostul premier, Stephen Friedrich, care afirmase că Horthy, pe când era încă comandant-șef la Siófok (cartierul său general, de lângă lacul Balaton, până la intrarea în Budapesta), plănuise asasinarea lui Stephen Szabó, liderul Partidului țăranist. Robert William Seton-Watson, *Hungary under amiral Horthy*, p. 9.
38. *Ibidem*, pp. 5, 7-8.
39. *Ibidem*, pp. 10-11.
40. ***, *R.W. Seton-Watson and the Yugoslavs. Correspondence 1906-1941*, vol. II, London-Belgrad, 1976, p. 105.
41. „Patria”, 3 mai.
42. *Ibidem*, 3 iunie 1923; „Universul”, 5 iunie 1923. Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale (în continuare D.A.N.I.C.), fond Microfilme Anglia, rola 227, nr. c. 208-213.
43. *Nicolae Titulescu, Pagini din „Jurnal”* (ed. Gheorghe Buzatu) în *Titulescu și strategia păcii* (coord. Gh. Buzatu), Editura Junimea, Iași, 1982, pp. 375-376 (scrisoare de la Londra, 10 mai 1923, Titulescu către I. G. Duca).
44. *Ibidem*, p. 376 (scrisoare din 31 august 1923, Titulescu către I. G. Duca).
45. *Ibidem*, pp. 377, 387.
46. *Ibidem*, p. 389.
47. „Patria”, 30 ianuarie 1925.
48. Robert William Seton-Watson, *La Petite Entente*, Bruxelles, 1927, pp. 5-14.
49. *Ibidem*, pp. 15-17.